

Izložba
Odjeci '68. u Rijeci

Izložba u izložbi
**Odjeci '68. u Rijeci na fotografijama
Miljenka i Ranka Smokvine**

Državni arhiv u Rijeci, 11 – 29. lipnja 2018.

**Izložba u povodu Međunarodnog dana arhiva
Odjeci '68. u Rijeci**

**Izložba u izložbi
Odjeci '68. u Rijeci na fotografijama
Miljenka i Ranka Smokvine**

Organizator izložbe i nakladnik
Državni arhiv u Rijeci

Za organizatora i nakladnika
Goran Crnković

Urednik
Goran Crnković

Autor izložbe
Boris Zakošek

Suradnici na pripremi izložbe
Zorica Manojlović, Miljenko Smokvina, Ranko Smokvina,
Mladen Urem, Iva Gobić Vitolović, Zvonimir Mandekić, Rina Blažić
Abramović, Sandro Poropat, Ante Ljubičić, Julije Crnković,
Zoran Stanković

Postav izložbe
Boris Zakošek

Tehnički postav izložbe
Iva Gobić Vitolović, Dorijana Malinarić – Macan, Flavia Bubrić,
Dževad Gušić

Zahvale
Miljenko Smokvina, Ranko Smokvina, Juraj Kučić, Velid Đekić, Sabrina
Žigo, Ervin Dubrović, Ante Škrobonja, Daniel Načinović,
Tanja Frančišković, Maroje Mrduljaš, Ivica Veljačić, Egon Hreljanović,
Muzej grada Rijeke, Sveučilišna knjižnica u Rijeci

Na naslovnici
Riječki korzo oko 1968., fotografija Miljenko Smokvina

Grafičko oblikovanje kataloga
Branko Lenić

Lektor
Mladen Urem

Tisak
Tiskara Šuljić

Naklada
300 primjeraka

Izložbeni prostor Državnog arhiva u Rijeci, 11 – 29. lipanj 2018.

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Sveučilišne knjižnice
Rijeka pod brojem 140314021.
ISBN 978-953-7134-33-4

Odjeci '68. u Rijeci

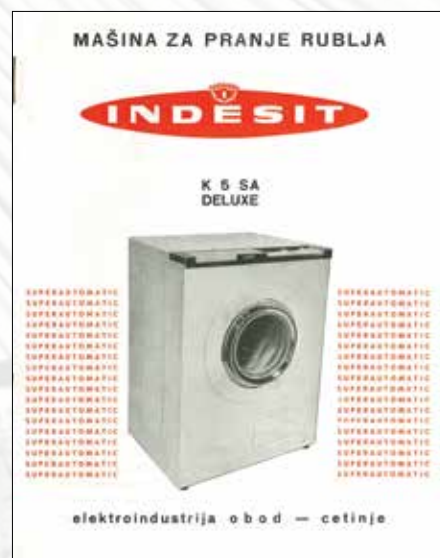
Zapitali smo se što nama u Rijeci danas znači '68, onima koji su je svjesno proživjeli i onima iz generacija od kraja 1960-ih i poslije. Istražili smo fondove našeg arhiva i „iskopali” pokoju novu činjenicu i doživljaj. U tome su nam puno pomogli dragi suradnici. Sada znamo više o toj legendarnoj godini u Rijeci, što je stvarnost a što mit. Vjerujemo da će vam ova izložba to približiti!

Talijanska delegacija u obilasku riječke Luke s članovima uprave Jugolinije

Privredna reforma

U 1950-ima je gospodarski rast u Hrvatskoj i cijeloj Jugoslaviji ostvaren podizanjem vanjskih kredita. Otplata kredita je ubrzo postala problem te je zbog toga najavljena velika privredna reforma na 8. kongresu SKJ održanom u prosincu 1964. u Beogradu. Intelektualni kreator reforme bio je tadašnji savezni sekretar za financije (ministar financija) Kiro Gligorov. Privredna reforma je bio skup gospodarskih i političkih mjera koje je provela država u drugoj polovici 1960-ih s ciljem oživljavanja i ozdravljenja gospodarstva. Dolazi do uvođenja pravila tržišne ekonomije u gospodarstvu po uzoru na zapadne kapitalističke zemlje i napuštanja socijalističke planske privrede. To donosi više slobode ne samo u ekonomiji nego i u takozvanoj društvenoj nadgradnji - znanosti, umjetnosti i kulturi općenito.

Na početku je reforma polučila pozitivne rezultate - dinar je postao konvertibilan, intenziviraju se poslovni odnosi sa zapadnim kapitalističkim zemljama, što znatno povećava priljev deviza, ponuda roba na tržištu postaje raznolikija i kvalitetnija, otpočele su s radom prve domaće komercijalne banke, koje su davale kredite građanima, uvodi se nagrađivanje prema učinku, povećavaju se investicije u objekte društvenog standarda. Međutim, reforma je donijela i dosta problema ...

Radnici "Viktora Lenca"

Radničko nezadovoljstvo i studentski nemiri

... javlja se velik porast nezaposlenosti, povećanje socijalne nejednakosti i naglo bujanje vanjskog duga. Kao posljedica nastaju političke napetosti, nezadovoljstvo među radnicima i studentski bunt. Savez komunista Jugoslavije (Partija), kao dominirajuća politička organizacija u državi s Josipom Brozom Titom na čelu, bio je svjestan eksplozivnog potencijala rastućih tenzija. Potiču se intenzivni otvoreni razgovori partijskih dužnosnika nižih razina s radnicima o problemima koje je prouzrokovala privredna reforma, manji požari se gase intenzivnim političkim djelovanjem. Studenti sve otvorenije iznose svoje socijalne probleme te ukazuju i na dublje etičke i političke negativnosti u društvu. Do neočekivane eskalacije nezadovoljstva dolazi u lipnju 1968. na studentskim nemirima u Beogradu i Zagrebu. Nemiri u Zagrebu u obliku otvorenih demonstracija trajali su od 3. do 11. lipnja 1968. i ostali su ograničeni na Zagrebačko sveučilište. Bili su potaknuti i sličnim studentskim gibanjima u svijetu, poglavito onima u Parizu 1967. i 1968. godine, Poljskoj u siječnju 1968. i u Čehoslovačkoj u ožujku 1968. U Jugoslaviji su studentski nemiri započeli u Srbiji početkom lipnja u beogradskom Studentskom gradu, a potom su se proširili na Zagreb, Prištinu, Ljubljano i Sarajevo. Zagrebačke demonstracije su bile relativno mirne, bez žestokih sukoba studenata i policije. Zagrebački studenti uglavnom su

Štrajk u riječkoj luci u lipnju 1969.

tražili više socijalne pravde i političkog pluralizma ali dio studenata je iznosio i zahtjev za hrvatskom nacionalnom emancipacijom. Riječki stu-

LUČKI NEMIRI I OUVRIJE REŠA

PALICA JE SAČUVALA DOSTOJANSTVO

MILICIONERI SU U NEREDIMA ZA VRIJEME STRAJKA LUČKIH RADNIKA STOKI I DOSTOJANSTVO PODMIRU UVJEDE, PUVUKAJE, BACIJE KAMENICE, KUPAJE OUVIJE, LETJE...
I ZA NOVI LEŠA OUVIJE MILICIONER, KOMANDIR STRAJKA I MILICIONER INSPEKTOR ČUKIĆ, PAVIĆ, DRAGOJEVIĆ, ŠALJ, JELEČIĆ I SOČIĆ.

LUČKI NEMIRI - Komandir milicionera u LUČKIM NEMIRIMA I OUVRIJE REŠA...
LUČKI NEMIRI - Komandir milicionera u LUČKIM NEMIRIMA I OUVRIJE REŠA...
LUČKI NEMIRI - Komandir milicionera u LUČKIM NEMIRIMA I OUVRIJE REŠA...

OD RAKLE DO LEVJE - U LUČKIM NEMIRIMA I OUVRIJE REŠA...
NOVI OUVRIJE - U LUČKIM NEMIRIMA I OUVRIJE REŠA...
MILICIONER PAVIĆ - U LUČKIM NEMIRIMA I OUVRIJE REŠA...
MILICIONER ČUKIĆ - U LUČKIM NEMIRIMA I OUVRIJE REŠA...
MILICIONER PAVIĆ - U LUČKIM NEMIRIMA I OUVRIJE REŠA...
MILICIONER ČUKIĆ - U LUČKIM NEMIRIMA I OUVRIJE REŠA...
MILICIONER PAVIĆ - U LUČKIM NEMIRIMA I OUVRIJE REŠA...
MILICIONER ČUKIĆ - U LUČKIM NEMIRIMA I OUVRIJE REŠA...

VLADIMIR ŠIČIĆA

Apsolventi Medicinskog fakulteta u Rijeci na apsolventskom putovanju u Beču 1968. (Arhiv Jurja Kučića)

denti nisu izašli na ulice iako je i u njima kipjelo zbog društvenih nepravdi. Jugoslavenski predsjednik Josip Broz Tito je demagoški podupro *opravdane* zahtjeve studenata, a za hvatanje u koštac s onim negativnim, *kontrarevolucionarnim*, zadužio je druge državne i partijske službe. Gotovo u isto vrijeme, od 26. do 29. lipnja 1968., održan je u Beogradu *VI. Kongres Saveza sindikata Jugoslavije*. Na njemu je, uz suglasnost partijske vrhuške, pobijedila struja koja se snažno zalagala za suzbijanje *neopravdanog bogaćenja* i za *smanjenje razlika u plaćama*. Radnici su time bili umireni te je ublažena opasnost povezivanja radničkog i studentskog nezadovoljstva, do kojeg nije došlo u izraženijoj mjeri. Za početak lipnja 1969. riječki studenti su planirali manifestacije

Tribina "Sadašnji trenutak riječkih sveučilištaraca" 29. 4. 1971.

Prosvjedi u Studentskom centru u Zagrebu, lipanj 1968.

u svezi obilježavanja godišnjice studentskih demonstracija u Beogradu i Zagrebu, među inim se trebalo raspravljati o tome što je od tada učinjeno na ostvarivanju opravdanih studentskih zahtjeva. Obilježavanje je otkazano 30. 05., dakle nekoliko dana prije početka manifestacije, nakon što su taj dan u Rijeci boravili Dag Strić, predsjednik *Saveza studenata* u Zagrebu i Ema Derossi, predsjednica *Konferencije SK Zagrebačkog sveučilišta* te ih obavijestili da zagrebački studenti ne žele podržati i evocirati lanjske studentske nemire. Krajem 1968. i tijekom 1969. bilo je pojedinačnih radničkih štrajkova ali je oštrica privredne reforme već znatno bila otupljena, a početkom 1970-ih ona je i potpuno zamrla.

Premda studenti u prosvjedima naizgled nisu ostvarili svoje ciljeve, činjenica je da su vladodržci njihove probleme konačno počeli shvaćati ozbiljno. Osim toga, gibanja među studentima i društvu općenito potaknula su kreativnost. Nakon lipanjskih događaja zamjetan je u Rijeci porast mladenačkog aktivizma na polju političkog organiziranja i djelovanja, umjetničkog izražavanja i popularne kulture...

Na šalterima 'Kvarner Expressa'

Preko Poslovnice 'Kvarner-expressa' u Rijeci održa se najveći dio aktivnosti oko susjednja čehoslovačkih turista za koje se proglašuje da ih momentalno ima u našem gradu oko šestu. Organiziranom akcijom svih društveno-političkih organizacija, Općinskog sindikalnog vijeća, Općinskog odbora Socijalističkog saveza, Općinskog komiteta SK, Općinskog odbora Crvenog križa, Skupštine općine Rijeka, kao i svih radničkih organizacija, te Osnovne privredne komare, svi čehoslovački turisti smješteni su u bungalove u odmaralištima, hotelima, kampovima, privratnim kućama, dječjim domovima.

I jučer smo bili svjedoci dirljivih scena — Tako je jedan naš sugrađanin, NIKOLA GALJA —

NIC iz Ulice Paje Široka 10, došlo u Poslovnicu i pomoglo desetodnevni boravak u odmaralištu Bovec, koji je

niemu kao nagrada dodijelila njegovu radnu organizacija radi neophodnog odmora. Nadam se da moji u poduzeću neće imati ništa protiv ove moje odluke. Ja ne trebam sada ni — rekao je — neka ide netko od Čehoslovaka, rado mu ustupam mjesto.

— Mnogobrojni Riječani također neće smjeti prijateljima iz Čehoslovačke u svojim domovima. Njima

na šalteru poslovnice odmah daju i blokove za ročak i večeru, koju im nupa Opća bolnica vrate iz Sobole u svom restoranu, razumljivo se, besplatno.

— Imali smo također priliku ponovno vidjeti grupu čehoslovačkih turista koji su došli u 'Kvarner-express' razmatkajući se u mogućnost bilo kakvog priredivanja. Jer čisto da bude od koristi ljudima koji su im — kako sami kažu — tako nesobitno pristali u pomoć u tim teškim trenucima. Nema sumnje da smo imo prekrštenih ruku — pričaju — sigurno u našem gradu ima posla, koji bi smo mi mogli obaviti.

Nikako nisu prihvatili obavještenja da to zaita nije potrebno, da su oni neki drugi posli, kojima u ovim teškim trenucima moramo pomoći.

— Nekoliko je obitelji što se slučajno tu zateklo primilo mimolazna, kad smo bježali za benzini, što je 'Kvarner-express' dala riječka INA, a mnogi su sada odbijaju da prime novčanu pomoć, misleći novca nemaju, jer kažu — «slova je i ovo što ste nam dali.

Mogli bismo tako reći događaj za događajem, jer na svakom koraku nastanu naše sugrađane u razgovoru s gostima iz Čehoslovačke, koji im nitko nije stiskao ruke iskazuju svoje suosjećanje. I. L.

Čehoslovački turisti s pažnjom prate vijesti naših radio stanica, Novi list, kolovoz 1968.

Intermezzo - Sovjetska vojna intervencija u Čehoslovačkoj (i rat u Vijetnamu)

Doba sveobuhvatne demokratizacije i liberalizacije političkog života u Čehoslovačkoj, znano i kao *Praško proljeće*, prepoznato je u vrhu Sovjetskog saveza kao ozbiljna prijetnja *Varšavskom paktu*, komunističkom vojno – političkom

Fotografije: Plzeň, kolovoz 1968. (Autor Željko Morović)

savezu, na čijem čelu je bio Sovjetski savez. Nakon što politički pritisci nisu bili dovoljni za slamanje *Praškog proljeća*, uslijedila je vojna intervencija pet zemalja članica *Varšavskog pakta* (svi osim Rumunjske). Invazija na Čehoslovačku izvršena je u noći između 20. i 21. kolovoza 1968. Između 5 000 i 7 000 sovjetskih tenkova okupiralo je ulice čehoslovačkih gradova, a pratilo ih je 200 000 do 600 000 vojnika *Varšavskog pakta*. Sovjeti su stalno ponavljali da su oni pozvani zauzeti zemlju jer su lojalni čehoslovački komunisti zatražili “bratsku pomoć protiv kontra-revolucije”. Više od 100 ljudi je poginulo u sukobima i događajima nakon njih, iako je čehoslovački predsjednik Aleksandar Dubček pozvao narod

da ne pruža otpor. Najpoznatija žrtva sukoba bio je praški student povijesti i političke ekonomije Jan Palach, koji se 19. siječnja 1969. zapalio iz protesta protiv okupacije svoje zemlje i od zadobivenih opekлина umro. Postao je simbol domoljubne požrtvovnosti i inspiracija mnogima u svijetu, među inima i riječkim studentima.

Jugoslavensko vodstvo je sovjetsku vojnu intervenciju najoštrije osudilo 23. 08. 1968. u dokumentu poznatom kao *Rezolucija X. sjednice*

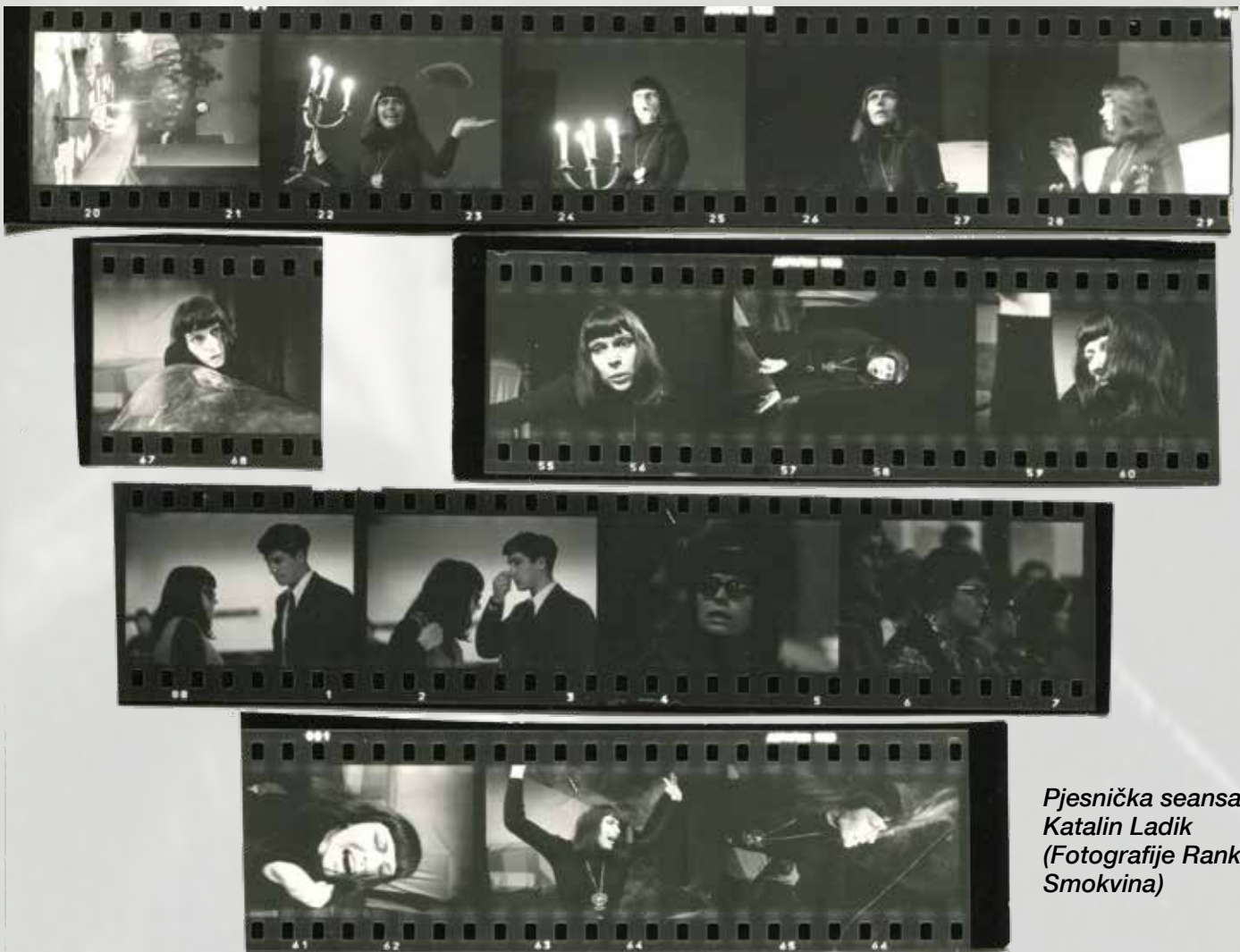
CK SKJ, procijenivši je opasnošću i za vlastitu zemlju. Putem čitanja i razmatranja *Rezolucije* na partijskim sastancima i u javnosti provedena je u cijeloj zemlji politička mobilizacija širokih razmjera. Započele su i pripreme za postupanje u ratnim situacijama, rađeni su popisi za podjelu oružja čak i srednjoškolskoj omladini. Stjecajem okolnosti su se upravo u vrijeme sovjetske vojne intervencije na Jadranu zatekli brojni čehoslovački turisti, kojima su građani i lokalna zajednica spontano pružali pomoć u njihovoj teškoj situaciji. Država se pobrinula da se iz Jugoslavije u Čehoslovačku turisti mogu vratiti preko Austrije, što su mnogi iskoristili za ostanak na Zapadu. Otpor prema nasilnim akcijama *Varšavskog pakta* i proklamirana solidarnost s narodima Čehoslovačke od strane jugoslavenskih vlasti izazvali su oduševljenje

Jan Palach - Prag 11. kolovoza 1948 - 19. siječnja 1969. (Wikimedia Commons)

mladih ljudi u zemlji, što je iskorišteno za primanje povećanog broja omladinaca u redove *Saveza komunista*. Protesti protiv sovjetske vojne intervencije ponekad su išli zajedno s protestima protiv rata u Vijetnamu i mirotnim zalaganjima općenito. Događaji u Čehoslovačkoj su skrenuli politički naboj u zemlji s tuzemnih problema u svezi privredne reforme i studentskog bunta na međunarodne teme, što je vlastima donijelo predah koji su iskoristili za konsolidaciju unutar vlastitih snaga ...

*Pjesnička seansa
Katalin Ladik
(Fotografije Ranko
Smokvina)*

Nedjelko Fabrio (Fotografija Ranko Smokvina)

*Igor Mrduljaš u prostorijama Saveza
studentata (Fotografija Ranko Smokvina)*

Riječki studenti i njihovi mentori

... u Rijeci se okupio krug mladih intelektualaca ne sasvim istih generacija: Fabrio, Rogić Nehajev ... i drugi, pa je to stvorilo jednu kumulativnu masu iz koje su se mogle pokretati inicijative. Ideja okupljanja je u to vrijeme bila prisutnija nego danas kada je društvo podosta atomizirano, ali svako vrijeme nosi svoje... (Iz pisma Maroja Mrduljaša Zorici Manojlović, 4. svibnja 2018.)

Rijeka druge polovice 1960-ih nije imala sveučilište, a visokoškolske ustanove su 1964. formirale *Zajednicu visokoškolskih ustanova*. Pripadali su joj *Viša pomorska škola* (osnovana 1949.), *Visoka industrijsko pedagoška škola* (osnovana 1953. kao viša škola), *Medicinski fakultet* (osnovan 1956.), *Strojarski fakultet* (osnovan 1960.), *Pedagoška akademija* (osnovana 1960.), *Ekonomski fakultet* (osnovan 1961.) i *Viša stomatološka škola* (osnovana 1961.). Postojala je i *Visoka teološka škola* (osnovana 1947.), koja je djelovala izvan *Zajednice visokoškolskih ustanova*. U studijskoj godini 1966./67. bilo je u Rijeci ukupno upisano 3.525 redovnih studenata i studentica. Studenti su imali i svoju društveno – političku organizaciju, *Odbor Saveza studenata Rijeka*, koja je pripadala krovnoj organizaciji *Savezu studenata Jugoslavije*. Prateći opće demokratizacijske društvene trendove potaknute privrednom reformom, ta studentska organizacija dobiva 1968. skupštinu s visokim stupnjem autonomije, u koju su ulazili demokratski izabrani predstavnici pojedinih visokoškolskih ustanova. Društveni život studenata u njho-

Atmosfera u klubu Ivo Lola Ribar 1970 - ih

Ars longa vita brevis. Skupina riječkih studenata je početkom 1968. osnovala *Studentsku eksperimentalnu kazališnu scenu (SEKS)*, koja je svoju prvu predstavu izvela 8. travnja u prostorijama amaterskog kazališta *Viktor Car Emin* u ulici F. Račkoga, a kasnije je nastupala i u dvorani u zgradi starog *Municipija* na trgu Riječke rezolucije. Glumili su Nađa Rađenović, Krasna Humski, Bernard Balon, Verena-Ema Ivančić, Milica Roller, Tihomir (?), Duško Geić i drugi. Zapamćeni su poglavito po prve dvije svoje predstave, uprizorenju scenskog prvijenca Nedjeljka Fabrija *Arhandeli Modre gore* te po društveno angažiranom scenskom kolažu *Eppur si muove*. Rad *SEKS-a* su podržavali Ivan Jindra, koji je bio direktor hrvatske drame i sam Nedjeljko Fabio, koji je radio kao dramaturg u kazalištu *Ivana Zajca*. Bedž za *SEKS* je izradio slikar Ladislav Šoštarčić, koji je radio kao scenograf i autor lutaka u *Kazalištu lutaka Rijeka*. Drugi važan događaj koji je pokrenuo uspavane riječke studente bila je izložba fotografija o sovjetskoj vojnoj intervenciji u Čehoslovačkoj odnosno u gradu Plzenu, koja je u klubu *Index* održana nedugo nakon samih događaja. Fotografije je snimio student Željko Morović, koji je, zajedno s još dvadesetak studenata riječkog Strojarskog fakulteta, u to vrijeme boravio na praksi u tvornici *Škoda*. Izložba i tragična smrt praškog studenta bili su inspiracija za promjenu imena kluba u *Studentski klub „Jan Palach“*, koja se dogodila u veljači 1969. Naposljetku, kraj 1968. je obilježila i žustra borba oko prava nad klubom *Index* između *Studentskog centra*, čija ekonomska jedinica je klub do tada bio, i *Izvršnog odbora Saveza studenata*. Potonji je u konačnici pobijedio te je 31. siječnja 1969. preuzeo klub pod svoju nadležnost. Odvajanje od *Studentskog centra* je iniciralo *Udruženje medicinaru*, kome je još iste godine „Palach“ predan na upravljanje.

vo slobodno vrijeme odvijao se, između ostaloga, u i oko studentskog kluba *Index*, koji je osnovan 1966. godine i imao prostorije na istoj lokaciji kao današnji klub *Jan Palach* u Kružnoj ulici 8. Suvremenici svjedoče da je prekretnica u radu kluba, kojim je do tada vladala pasivnost, mrtvilo i nezainteresiranost studenata, bila *Brucošijada* 1967. Kao posebno poticajno za oživljavanje aktivnog kulturno-zabavnog života studenata apostrofira se gostovanje *Studentskog eksperimentalnog kazališta* iz Zagreba s predstavom Johna Ardena

Studentski festival - odmor (Fotografije Ranko Smokvina)

Studentice Ekonomskog fakulteta u Rijeci na nastavi i tehničkim vježbama (Fotografije Miljenko Smokvina)

Pjesnici (Marica Kurelić, Marija Trinajstić, Dragica Torić, Duško Geić, Josip Badurina, Cvijetin Mihajlović, Andrija Vučemil - s lijeva na desno) (Fotografija Ranko Smokvina)

SEKS (Fotografija Ranko Smokvina)

Studentski kazališni festival (Fotografija Ranko Smokvina)

SA KOLENA NA KOLENO

Klub je u veljači 1974. službeno promijenio ime u *Studentski klub „Ivo Lola Ribar“* te kasnije u *Omladinski klub „Ivo Lola Ribar“*. Nakon prelaska kluba u ruke *Saveza studenata* započinje plodno razdoblje studentskog aktivizma u Rijeci na političkom i kulturno – umjetničkom planu. Osoba koja je za to najzaslužnija i koja je klubu dala ime „*Jan Palach*“, bio je karizmatični predsjednik *Izvršnog odbora Saveza studenata* Igor Mrduljaš, kasnije poznati hrvatski teatrolog i kazališni kritičar. Inteligentan i kreativan, slobodarskog duha, umjetnički nadaren i dobar organizator, kao student ekonomije stupio je na čelo riječke studentske organizacije krajem 1968. Osim diskusija o klasičnim temama svake studentske generacije, kao što su studentski standard i reforma visokog školstva, *Savez studenata* je organizirao i dobro posjećene političke tribine na kojima su, među inim, gostovali *praksisovci* Milan Kangrga i Ivan Kovačić ali i Miloš Žanko, Stipe Šuvar i Dušan Dragosavac. U veljači 1969. je osnovan *Međunarodni studentski klub prijateljstva u Rijeci*. Od kulturno – umjetničkih zbivanja su najpopularnije bile filmske tribine, na kojima je, među inim, u travnju 1969. u kino dvorani hotela *Neboder*, uz nazočnost autora, prikazan film Želimira Žilnika *Rani radovi*, kulturni nagrađivani i zabranjivani politički subverzivni jugoslavenski film. Posebno uzbuđenje izazvala je na *Brucošijadi* 1970. avangardna pjesnička seansa novosadske pjesnikinje i performerice Katalin Ladik. Pod patronatom *Studentskog saveza* bili su i foto – kino grupa, koju je vodio Ranko Smokvina, recitatori, grupa pjesnika i ...

SEKS (Fotografija Ranko Smokvina)

Upitnik

... Politička gibanja tijekom 1968. iznjedrila su dnevno – političku paru da studentima treba dati više prostora za izražavanje mišljenja. Tako je nastao omladinski list *Upitnik*. Na početku je povremeno izlazio na jednoj stranici kao kolumna *Novog lista*, prvi puta u broju za 1. i 2. veljače 1969. Uređivali su ga Josip Španjol, Mario Samsa, Dragica Novosel, Vjekoslav Katnić, Igor Mrduljaš i Dušan Geić. Filozofiju *Upitnika* najbolje izražava redakcijski uvodnik u kojem se kaže: *Pojava mladih obično se dočekuje panegiricima i aplauzom ako oni žele osvježiti postojeće strukture i forme. Kritički stav „generacija koje pridolaze“, međutim, često se brzopleto obilježava neiskustvom, nezrelošću, huliganstvom itd. Između te dvije krajnje točke jednog te istog pravca nalazi se ... istina o mladima. „UPITNIK“ koji se tako vidno ističe na ovoj stranici riječkih omladinaca i studenata simbolizira njihovu stalnu znatiželju ... za spoznajom na kojoj će graditi svoju i društvenu akciju. Upitnik mora postojati da bi se kretalo naprijed, da bi postojao progres. Mladi su ne samo deklarativno za ideale ovog društva, a njihova znatiželja preduvjet je svake akcije. Zato ćemo postavljati pitanja, tražiti odgovore na njih i obrnuto, na postavljena pitanja*

Prvi Upitnik 1971. godine

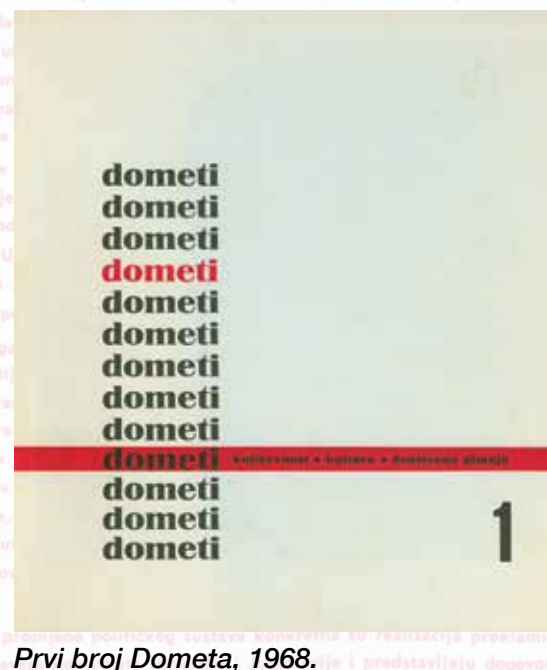

Podlistak Upitnika "Roza block" 1971. Prvi Upitnik u Novom listu, 1969.

Dometi

Prvi broj časopisa za književnost, kulturu i društvena pitanja *Dometi* izašao je u lipnju 1968. Izdavač je bila *Matica hrvatska*, prvi glavni i odgovorni urednik književnik Zvane Črnja. Časopis se u akademskim krugovima ubrzo afirmirao kao mjesto slobodnog izražavanja, poglavito za intelektualce humanističkih struka i umjetnike. U proslavu prvog broja *Dometa*, Zvane Črnja kaže: „*Dometi*“ izlaze pred hrvatsku i jugoslavensku javnost vjerujući da će ovako neposredno suočavanje ovdašnjih stvaralaca sa živim tokovima suvremenog razvitka pridonijeti obogaćivanju naše današnje misli i prakse, a također i izgradnji novih humanističkih vrijednosti neophodnih naprednom socijalističkom društvu. Namjena je „*Dometa*“ da budu instrument javnog mnijenja, slobodna intelektualna govornica širom otvorena svima koji imaju što da kažu suprotstavljajući se siromaštvu mašte ili konformističkoj skučenosti duha. I budući da je svaka gotova formula istovremeno i početak duhovne stagnacije, „*Dometi*“ svoju najvažniju kulturnu obavezu vide u neprekidnom istraživanju pojava i ideja, u stalnoj kritičkoj valorizaciji svih duhovnih fenomena koji nas okružuju.

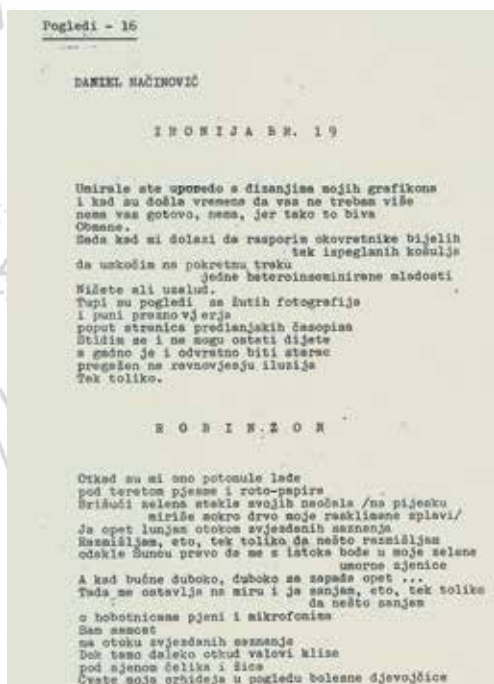

Daniel

Jedan od suradnika lista *Upitnik* u 1970-ima bio je hrvatski pjesnik, prozaik, esejist, novinar i prevoditelj Daniel Načinović, tada student riječke *Visoke bogoslovne škole*. Manje je poznat kao ilustrator, koji je za *Upitnik* crtao karikature. Nedavno je u Državnom arhivu u Rijeci pronađena mapa s izvornim neobjavljenim Načinovićevim karikaturnama, čiji izbor se na ovoj izložbi prvi puta pokazuje. Svoje pjesme je Načinović u to vrijeme objavljivao u *Pogledima*, listu studenata *Visoke bogoslovne škole Rijeka*.

Daniel Načinović

Karikature Daniela Načinovića

Pjesme Daniela Načinovića objavljene u Pogledima 1-2 iz 1970-71. (Arhiv Daniela Načinovića)

Tanja

Tanja Frančišković

Petnaestogodišnja riječka gimnazijalka Tanja Frančišković sudjelovala je 1968. u finalu natječaja ženskog časopisa *Svijet* i tvornice *Standard konfekcija iz Zagreba* za mlade modne kreatore amatere. Osvojila je drugo mjesto, 1000 novih dinara, prikazivanje kolekcije na reviji *Svijet mladih* u

Finalisti natječaja Svijeta i Standard konfekcije za mlade modne kreatore, treća s lijeva Tanja Frančišković

Kreacije Tanje Frančišković

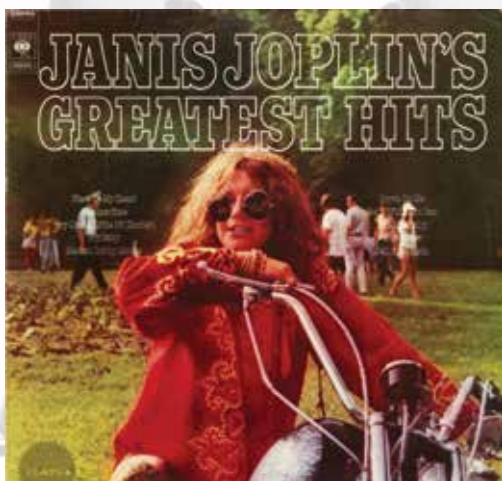
Londonu i pozornost medija. U intervjuu, kojeg je dala novinaru riječke *Panorame*, upitali su djevojku što bi htjela biti kao odrasla. Na to je ona bez okolišanja odgovorila da želi studirati medicinu i poslije specijalizirati psihijatriju ... Prof. dr. sc. Tanja Frančišković danas je redovita profesorica *Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, pročelnica *Katedre za psihijatriju i psihološku medicinu*.

Popularna kultura, životni stil

Otvaranje prema utjecajima Zapada dobilo je u Jugoslaviji krajem 1960-ih novu dimenziju u odnosu na situaciju nakon prekida dobrih odnosa sa Staljinom 1948. godine. Povećanje robne razmjene dovelo je veći izbor proizvoda široke potrošnje na police trgovina, a opća mogućnost dobivanja putovnice odvela je najšire slojeve izravno do zapadnih tržišta odnosno u Trst. S promjenama u ekonomiji išle su i promjene u popularnoj kulturi, a procesi akulturacije su u Rijeci, zbog zemljopisne i kulturne bliskosti te posebno zbog pomorske orijentacije njezinog gospodarstva, bili možda brži i intenzivniji nego u drugim krajevima zemlje. Opća liberalizacija kulturnog prostora dovela je u medije teme i izričaje, koje se do tada smatralo trivijalnim i kičem, nedostojnim visokih ideala socijalizma. Utjecaj zapadne

Klapa (Fotografija Ljiljana Sundać Zuanni, oko 1970., MGR inv. br. 17635)

popularne kulture najočitiji je bio u glazbi koju slušaju mladi, osobnom izgledu i odijevanju, ponašanju i vizualnim umjetnostima. Naročito je važan pritom bio utjecaj *Hippy pokreta*, koji se sredinom 1960-ih javlja na zapadnoj obali SAD-a. Izvorno je nastao kao protestni pokret mladih protiv američkog *establišmenta*, kojeg se optu-

Trio Neda, Miljenko i Dario
(Fotografija Egon Hreljanović)

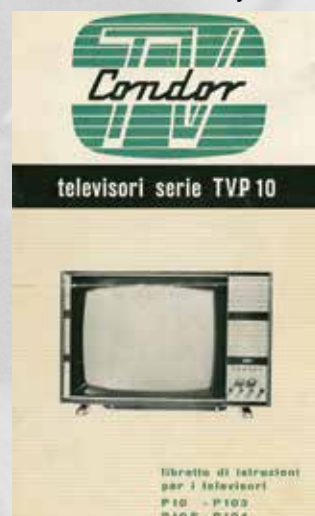

Nastup Grupe 220 i Drage Mlinarca 1968. (Panorama 1968.)

živalo za rat u Vijetnamu, moralno licemjerje i represiju nad pojedincem, poglavito mladima. S *hippyjima* dolazi u modu psihodelična glazba i progresivni rock, ležerno odijevanje, duge kose i čupave brade, ali i dalekosežnije pojave kao što su antiratni i ekološki aktivizam, seksualna revolucija i kon-

DJ - Hrvoje Mihelčić (Arhiv Velida Đekića)

zumacija lakih i teških droga. Simbolika 1968. na području popularne kulture i životnog stila bremenita je značenjima, govori o oslobađanju na mnogim poljima, koje, međutim, nosi i svoju tamnu stranu - konzumerizam, kulturno smeće, promiskuitet i nove ovisnosti.

Glazbu s pečatom '68 stvarali su tada razni *bendovi* u Hrvatskoj i u cijeloj Jugoslaviji, a najkreativniji su među njima bili Kornj Grupa, Indexi, Grupa 220, Time i ...

Bend Mach Experience (Arhiv Velida Đekića)

Ljeto 1973. (Fotografija Ljiljana Sundać Zuanni, 1973., MGR inv. br. 12485)

Vasja Šuleski - Rijeka
(Arhiv Velida Đekića)

Riječki Uragani

Kada su 1968. objavili EP s pjesma-
ma *Ako kiša obriše suze*, *Deborah*,
Žur i *Radi moje ljubavi* Uragani su već
bili afirmirani bend u cijeloj Jugosla-

Panorama 1968.

viji. Postavu grupe, koja se više puta mijenjala, činili su tada Dalibor Brun (vokal), Aleksandar Maričić (bas gitara), Dario Ottaviani (ritam gitara, ujedno i glavni skladateljski kreativac), Ira Kraljić (klavijature) te Armando Krok (bubnjevi). Sa svirkom su započeli još 1960., prvo samo „skidajući” strane uzore, najviše Shadowse, a s krajem 1960-ih se približavaju progresivnom roku i psihodeliji. Premda se ne bi baš svi znalci s time složili, činjenica je da je njihova sklad-
ba Školjka 2011. uvrštena u svojevrsnu antologiju

Omot EP Uragana (Arhiv Velida Đekića)

Nastup Uragana na riječkom korzu na Dan mladosti 1968.
(Fotografija Ante Škrobonja)

jugoslavenske psihodelije. Ako ništa drugo, njihov prepjev jedne pjesme grupe *Creedence Clearwater Revival*, naslovljen s *Na krilima marijane*, metafora je uživalačkog stanja potaknutog konzumacijom opija-
ta. Mimo i usprkos posrtajima, *bend* uspješno gostu-
je 1969. i 1970. na više domaćih pop festivala, a u studenom 1969. i na *Prvom slovačkom beat festivalu* u Bratislavi. Uragani, s prekidima, postoje do 1971., a neki njihovi članovi grade glazbenu karijeru nakon toga još dugi niz godina.

Uragani se pripremaju za nastup (Fotografija Ante Škrobonja)

*Ranko Smokvina (Rijeka 1947.) u Singapuru 1967.,
fotografija Ivica Tešić*

*Miljenko Smokvina (Rijeka 1943.) 1970-ih,
fotografija Istog Žorž*

Izložba u izložbi

Odjeci '68. na fotografijama Miljenka i Ranka Smokvine

Braća Miljenko i Ranko Smokvina izlažu pedesetak svojih fotografija nastalih 1960-ih i 1970-ih, neke od njih po prvi puta. Riječ je pretežno o prepoznatljivim riječkim eksterijerima zabilježenim s osjećajem za začudno i avangardno.

Dvije fotografije u boji na dnu 17. str. su autorstvo Ranka Smokvine, a ostale fotografije njegovog brata Miljenka.

KORIŠTENO GRADIVO

Arhivsko i muzejsko gradivo u javnim ustanovama:

- Arhiv Republike Slovenije: filmovi Luka Rijeka, Dan v Reki, Reka naše največje pristanišče
- Državni arhiv u Rijeci (DARI), arhivski fondovi: Brodogradilište Viktor Lenac – Rijeka (HR-DARI-1176), Centar društvenih djelatnosti mladih Rijeka (HR-DARI-753), Ivo Marendić (HR-DARI-842), Obitelji Gremer, Kekić i Turina (HR-DARI-1153), Općinska konferencija SOH Rijeka (HR-DARI-373), Općinski komitet SKH Rijeka (HR-DARI-399), Skupština Saveza studenata Rijeka (HR-DARI-524), Zbirka filmova Ervina Debeuca (HR-DARI-992), Zbirka filmskih plakata (HR-DARI-1196), Zbirka fotografija Jugoslavenske linijske plovidbe / Croatia line (HR-DARI-919), Zbirka fotografija Tvornice papira Rijeka (HR-DARI-920), Zbirka gramofonskih ploča Dušana Marčelje (HR-DARI-991)
- Muzej grada Rijeke (MGR): Zbirka fotografija, fotografije Ljiljane Sundać Zuanni i Andree Zuannija

Privatni arhivi:

- Ante Škrobonja
- Boris i Nenad Zakošek
- Daniel Načinović
- Egon Hreljanović
- Juraj Kučić
- Miljenko Smokvina
- Ranko Smokvina
- Velid Đekić

Literatura:

- Đekić; Velid: Red! River! Rock! Riječka rock scena 60-ih, KUD Baklje Rijeka, Rijeka 2013.;
- Novi list - Rijeka, god. 1968. i 1969.
- Panorama - Rijeka, god. 1968.
- Svijet - Zagreb, god. 1968.
- Upitnik - Rijeka, god. 1968.
- Vjesnik u srijedu - Zagreb, god. 1968.

Internetski izvori:

- Wikimedia Commons
- Wikipedia

Željko Sabol: **Tužaljka za J. Palachom**

Jedan se mladić spalio na Vaclavskim namjestima. Jedan je studentski klub dobio njegovo ime. Dvije činjenice. Dvije šture, agencijske vijesti iza kojih stoji mnogo pitanja i pokoja dilema.

Mogu li se približiti Vaclavske namjesti Kružnoj ulici, ili bolje Jan Palach, student filozofije, Ivanu Kraljiću, Petru Gašparoviću, odnosno bilo kojem od nekoliko tisuća riječkih studenata, danas i ovdje?

„Dulce et decorum est pro patria mori“ uči nas stari slavni Horacije, pjevajući odu herojskoj smrti za domovinu koja se diči žrtvom svojih najboljih sinova. Tragika u ljepoti. Igra ljubavi (prema domovini) i smrti (za domovinu) urezana u nadgrobnim pločama i izvajana u monumentalnim spomenicima. Smrti koje ulaze u historijske čitanke i koje se upisuju u firme tvornica čokolade ili traktora. Imena koja se pamte, ali koja se, tijekom neumitnog vremena, sve više udaljuju od Čovjeka. Postaju simbolom, zaštitnim znakom ne ideje, ne ideala, već – robe široke potrošnje (svemoguće, sveobuhvatne, sveželjene). Sužava se krug onih koji pamte i čiji je dio život velikana naše revolucije. To je sudbina svih herojstava. Jer svako vrijeme ima svoje heroje, svoje velike smrti...

„Nisam prošao kraj tvog odra, prijatelju, ali sam svejedno bio uz tebe ...“